

STRATEGIJA I SREDSTVA UPRAVLJANJA LIKVIDNOŠĆU BANAKA STRATEGY AND THE RESOURCES OF MANAGING THE LIQUIDITY OF BANKS

Mr Aleksandar Milanović, dipl.oec.

Rezime: Banke u tržišnoj ekonomiji moraju permanentno obezbjeđivati dnevnu likvidnost u svom poslovanju. Održavanje likvidnosti smatra se osnovnom pretpostavkom za održivost banke na finansijskom tržištu. Najkraće rečeno, „likvidnost banke je njena sposobnost da izvršava svoje obaveze o rokovima dospeća.“ Da bi se održala stalna likvidnost mora se formirati optimalni finansijski potencijal, kao i adekvatna procjena likvidnosti koja se može objasniti kroz pokazatelje tekuće i brze likvidnosti, kao i obrtnog kapitala.

Ključne riječi: Likvidnost, tekuća likvidnost, brza likvidnost, radni kapital

Abstract: Banks in the market economy must continuously provide the daily liquidity in the banking business. The maintenance of the liquidity is considered a basic prerequisite for the sustainability of the bank in the financial market. Briefly said, "the bank's liquidity is its ability to perform its obligations at the right time." In order to maintain a constant liquidity, an optimal financial potential has to be formed, as well as an adequate assessment of liquidity that can be explained by the parameters of the current and quick liquidity and working capital.

I UVOD

Banke, kao i ostale finansijske institucije se smatraju likvidnim ukoliko uvijek imaju pristup odmah raspoloživim sredstvima po realnoj cijeni, tačno u vrijeme kada su ta sredstva potrebna. Ovo znači, da likvidna banka ili druga finansijska institucija posjeduje odgovarajući iznos odmah raspoloživih sredstava uvijek kada su ona potrebna ili da može na vrijeme da obezbjedi likvidna sredstva putem pozajmice ili prodajom kapitala.

Nedostatak adekvatnog stepena likvidnosti može da bude jedan od prvih znakova da banka ima ozbiljne probleme. Na primjer: banka koja se suočava sa smanjenjem nivoa depozita moraće da se okrene nekim svojim sigurnijim likvidnim sredstvima. Ostale zajmovne institucije vjerovatno neće biti voljne da odobre nova sredstva instituciji koja prolazi kroz teškoće, bez dodatnog obezbeđenja ili veće kamatne stope, što može dovesti do smanjenja prihoda ugrožene institucije uz mogućnost bankrotstva.

Nedostatak gotovine sa kojim se često suočavaju banke i druge finansijske institucije koje se nalaze u teškoćama jasno ukazuje na činjenicu da likvidnost ne smije da se zapostavi.

Može se dogoditi da će se banka zatvoriti za poslovanje ukoliko nije u stanju da poveća nivo likvidnosti, tako je u tehničkom smislu, takva institucija i dalje solventna. Na primer. 90-ih godina. Federalne rezerve su zatvorile Southeast Bank of Miami koja je imala sredstva u iznosu od 10 milijardi \$, zato što nije mogla da obezbjedi adekvatan stepen likvidnosti za otplatu zajmova, koje je već primila od Fed-a.

Stručnost menadžera za likvidnost, takođe, je značajna kada je u pitanju efikasnost menadžmenta u ostvarivanju ciljeva finansijske institucije. Banke trebaju održati određeni nivo likvidnosti da bi mogle uredno otplaćivati dospele obaveze po aktivnim, pasivnim i neutralnim bilansnim i izvanbilansnim poslovima.

II FAKTORI LIKVIDNOSTI I NELIKVIDNOSTI

Teorija i praksa banaka, kako tradicionalna, tako i savremena, pokazuje da se mora pristupiti formiranju optimalnog likvidnog potencijala banke. On se temelji na:

- Teoriji komercijalnog kredita koja podrazumjeva da banka odobrava kratkoročne kredite čiji je rok dospjeća do 90 dana. Ovakvi krediti su u funkciji pripreme proizvodnje, poluproizvodnje, gotovih proizvoda, zaliha sirovina i naplate potraživanja klijenata banke. Prema tome, u ciklusima od 90 dana se obezbjeđuje likvidnost banke.
- Teorija unovčive aktive govori da je banka spremna na transformaciju svojih dijelova kratkoročne aktive (HoV) u žiralni novac. Za banku je prioritet da raspolaže sa dovoljno

unovčljive aktive. Mora se voditi računa o veličini transakcionih troškova. Likvidnost banke se jedino može održati kombinacijom unovčavanja kratkoročnih HoV na tržištu i rezervi likvidnosti.

- Teorija anticipativne dobiti se zasniva na međusobnoj povezanosti tekuće likvidnosti banke i ostvarivanja buduće dobiti klijenta. Ova teorija polazi od toga da se odobri kredit na duži vremenski rok, uz pretpostavku da će komitent u budućem vremenu ostvariti veću dobit i sa time kompenzovati trenutnu manju likvidnost banke. Postoji problem oko neusklađenosti potreba banke i buduće dobiti klijenta, koji se može veoma loše odraziti na likvidnost banke.
- Teorija usklađivanja obaveza – banka u uslovima nelikvidnosti pronalazi izlaz u pribavljanju novih finasijskih sredstava. Ako se zna koliko je teško pronaći nova sredstava sa zadovoljavajućom ročnošću i cijenom, ova teorija ima ograničenu primjenu. Ova teorija se koristi u zemljama u tranziciji, bez obzira na svoje nedostatke.

III PROCJENA LIKVIDNOSTI

Jedan od prvih signala da banka ima ozbiljan problem u poslovanju je nedostatak likvidnih sredstava. Kad dođe do povlačenja depozita, banka mora da obezbijedi dodatna likvidna sredstva po nepovoljnim uslovima što dovodi do smanjenja prihoda banke.

Najveća potražnja za likvidnim sredstvima banke dolazi od:

1. deponenata, koji povlače svoja novčana sredstva sa računa, i
2. klijenata banke, koji zahtevaju odobravanje novih kredita ili obnavljanje i prolongiranje već isteklih ugovora o kreditu.

Ostala potraživanja za likvidnim sredstvima se ostvaruju u vidu otplate obaveza po osnovu nedepozitnih zaduživanja, troškova poslovanja banke, poreza i isplata dividendi akcionarima.

Da bi banka mogla da zadovolji potrebe tražnje za likvidnim sredstvima, ona ima nekoliko potencijalnih izvora sredstava, kao što su:

1. otplata kredita od strane klijenata banke,
2. nekamatni prihodi
3. prodaja aktive banke,
4. depoziti banke,
5. zaduživanje na finasijskom tržištu.

Različiti oblici potražnje i ponude likvidnih sredstava zajedno određuju neto poziciju likvidnosti banke. Ako je potražnja za likvidnim sredstvima veća od ukupne ponude, onda banka ima deficit likvidnosti i u tom slučaju banka mora obezbijediti dodatna likvidna sredstva radi njenog održavanja. Dok u slučaju kada je veća ponuda od potražnje likvidnih sredstava, banka ima suficit likvidnosti, što zahtijeva da menadžment banke mora odlučiti, kako suficit likvidnih sredstava rentabilno da investira, a sve u svrhu povećanja prihoda banke.

Takođe i vremenska dimenzija ima ogromnu ulogu u tretiranju principa likvidnosti. Neke potrebe za likvidnošću su hitne, kao na primjer, ako deponenti najave povlačenje depozita, banka mora odmah koristiti raspoloživa sredstva kako bi podmirila hitne potrebe u pogledu likvidnosti. Dugoročnije potrebe dolaze kao posljedica sezonskih ili cikličnih kretanja, kao na primjer kada se likvidna sredstva banke pojačano koriste za vrijeme odmora, putovanja, raspusta i praznika.

Banke se suočavaju sa velikim problemima likvidnosti. Znatna izloženost banaka pritiscima likvidnosti dolazi iz nekoliko izvora. Najprije zbog toga što banke pozajmljuju velike količine kratkoročnih depozita i rezervi od pojedinaca i drugih institucija, a zatim ih preusmjeravaju i ustupaju za dugoročne kredite svojim komitentima, koji od njih pozajmljuju sredstva (neusklađenost). Tako je većina banaka suočena s neravnotežom između datuma dospijea svoje aktive i datuma dospijea obaveza.

Veoma rijetko će gotovinski prilivi od cjelokupne aktive biti jednaki gotovinskom odlivima za pokrivanje obaveza. Problem vezan uz neusklađenost dospijea je u tome što banke imaju vrlo visoku proporciju obaveza podložnih trenutnoj otplati, kao što su to potražnja depozita, štedno-tekući računi, kao i sredstva pozajmljena od tržišta novca. Samim tim, banke moraju uvijek biti spremne pokriti trenutnu potražnju za

gotovinom, koja ponekad može biti vrlo velika, posebno pred kraj sedmice, na početku svakog mjeseca ili tokom određene sezone u godini.

Pored gore navedenog, postoji i problem osjetljivosti banke na promjene kamatnih stopa. Kada kamatne stope porastu, neki komitenti će povući svoja sredstva u potrazi za većim povratom. Mnogi korisnici kredita mogu odgoditi zahtjeve za novim kreditima ili ubrzati povlačenje sredstava sa onih kreditnih linija koje nose niže kamatne stope. Može se primjetiti da promjenjive kamatne stope utiču i na potražnju depozita i na potražnju kredita od strane komitenata, a svaka od njih ima veliki uticaj na likvidnu poziciju banke. Pomaci kamatnih stopa utiču na tržišne vrijednosti aktive koju bi banka mogla prodati kako bi nabavila dodatna likvidna sredstva, a to direktno utiče na troškove pozajmljivanja sa tržišta novca.

Svaka banka mora dati visoki prioritet ispunjavanju zahtjeva za likvidnosti. Svaki neuspjeh na ovom području može opasno atakovati na povjerenje javnosti u neku instituciju. Jedan od najvažnijih zadataka menadžera zaduženih za likvidnost banke je održavanje bliskog kontakta sa najvećim deponentima banke i komitentima koji posjeduju velike količine neiskorištenih kreditnih linija, kako bi mogli odrediti kada će zatražiti plasmane, radi osiguranja dostupnosti odgovarajućih likvidnih sredstava.

- **Pokazatelj tekuće likvidnosti**

Pokazatelj tekuće likvidnosti služi za mjerenje sposobnosti društva da servisira kratkoročne obaveze. Dobije se dijeljenjem tekuće imovine sa tekućim (kratkoročnim) obavezama.

$$\text{Racio tekuće likvidnosti (Likvidnost III stepena)} = \frac{\text{Tekuća imovina}}{\text{Tekuće obaveze}} \quad (1)$$

U tekuću imovinu spada novac i sva imovina koja se može unovčiti u period do jedne godine (utržive hartije od vrijednosti, potraživanja od dužnika i zalihe). Tekuće obaveze su one koje društvo mora platiti tokom jedne godine. Ukoliko ovaj pokazatelj iznosi 2, smatra se zadovoljavajućim, jer društvo može pokriti duplo veće obaveze od postojećih. Vrijednost pokazatelja ispod 2 govori da se radi o društvu sa niskom likvidnošću.

- **Pokazatelj brze likvidnosti**

Pokazatelj brze likvidnosti se dobije dijeljenjem tekuće imovine, bez zaliha i AVR (tj. novca, utrživih hartija od vrijednosti, potraživanja od dužnika i kratkoročnih finansijskih plasmana), sa tekućim obavezama.

$$\text{Racio ubrsane likvidnosti} = \frac{\text{Tekuća imovina} - \text{zalihe} - \text{AVR}}{\text{Tekuće obaveze}} \quad (2)$$

Za razliku od pokazatelja tekuće likvidnosti, ovaj pokazatelj ne uključuje zalihe jer su one teže unovčljive. Pokazatelj se smatra zadovoljavajućim, ako je njegova vrijednost 1. Za društvo je bolje ako je pokazatelj veći od jedan, jer onda ima više likvidnih sredstava nego što iznose tekuće obaveze.

- **Obrtni (radni) kapital**

Obrtni kapital (engl. working capital) se računa kao razlika između kratkoročne (tekuće) imovine i kratkoročnih obaveza. Ovaj pojam ponekad podrazumijeva ulaganje u obrtna sredstva preduzeća i naziva se koncept upravljanja obrtnim kapitalom. Obuhvata određivanje oblika kratkoročnog finansiranja obrtnih sredstava, te dugoročnog finansiranja za onaj dio obrtnih sredstava koji treba biti dugoročno prisutan u poslovanju preduzeća (stalna obrtna sredstva). Pozitivna razlika govori, da se dio kratkoročne imovine finansira dugoročnim izvorima (što je poželjno), a negativna razlika znači da se dugoročna imovina finansira kratkoročnim izvorima (takva poslovna politika je teško održiva). Radni kapital je uslov likvidnosti i finansijske stabilnosti preduzeća. Postoji minimalni iznos radnog kapitala koji banke često zahtijevaju od svojih dužnika.